

Régi magyarországi szerzők névjegyzéke

Egy szövegalapú műalkotás létrejöttében meghatározó szerepük van azoknak a személyeknek, akik a mű szellemi vagy művészi tartalmáért felelősek. Ott szerepel a nevük a bibliográfiai leírás szerzőségi közléseként, mivel ők azok a felelős szellemi közreműködők, akik a szöveget kitalálták, megírták, de ők azok is, akik mások szövegeit sajtó alá rendezték, fordították, átdolgozták, kiegészítették vagy egy gyűjteményes kiadvány, egy folyóirat vagy újságszám tartalmává egybeszerkesztették. Szerzőségi közlésként viszont csak azt a névformát lehet leírni (tükrözni), amelyik a dokumentumban szerepel.

A neveknek kiemelkedően fontos szerepük van a dokumentumok visszakeresésében. Egy személy munkásságát teljes mértékben csak akkor lehetséges áttekinteni, a hozzá kapcsolható műveket megtalálni a katalógusokban, bibliográfiákban, adatbázisokban, ha őt (mint entitást) besorolási adatként (metaadatként) minden esetben következetesen neveztük meg, függetlenül attól hogy a különböző szövegek melyik névváltozatával jelölik meg. Különösen vonatkozik ez a régi magyarországi szerzőkre, akik igencsak sok névváltozatban ismertek. Az 1575-ben született Miskolci Csulyak István református esperes vezetékneve például – az egységesített nevén kívül – tízféleképpen fordul elő. A felhozott példa ékesen bizonyítja, hogy hitelesített nemzeti bibliográfiai rekordok megszerkesztése során mennyire nélkülözhetetlen segédeszköz egy olyan jegyzék, amelyik meghatározza a szerzői nevek, különösen a régi magyarországi szerzők neveinek egységesített besorolási adatát, a személynévhez tartozó névváltozatokkal együtt.

Az Országos Széchényi Könyvtár Régi Magyarországi Nyomtatványok Szerkesztőségében folyó nemzeti bibliográfiai munka segédleteként – kézirat gyanánt – közel két évtizede már napvilágot látott az 1801 előtti időszakra vonatkozóan egy jegyzék. A benne közölt rövid adatsorok azonban sem a kutatók, sem a bibliográfusok számára nem tartalmaztak elegendő információt a személyekre vonatkozóan, ezért szükségessé vált egy kibővített koncepció mentén a névjegyzék kiegészítése, adatainak ellenőrzése, a szükséges javítások elvégzése. A feladatot – az Országos Tudományos Kutatási Alap anyagi támogatásával – az OSZK Gyarapítási Osztályának nyugalmazott vezetője, *Wix Györgyné* kezdte meg a lektor, *Borsa Gedeon* irányításával. Az aprólékos, minden részadatra kiterjedő kutatómunka eredményeként a névjegyzék oly mértékben gyarapodott, hogy már korán láthatóvá vált, az első menetben csak az 1700-ig működő szerzőket tartalmazó kötetet lehet elkészíteni és közreadni. *Wix Györgyné* 2002-ben bekövetkezett halála miatt az L betű utáni rész szerkesztését és a kötet befejezését a Régi Magyarországi Nyomtatványok Szerkesztőségében *P. Vásárhelyi Judit* vezette el *Kis Elemérné* és *Kovács Zsuzsanna* közreműködésével.

Munkájuk eredményeként az első kötet 2008 márciusában jelent meg az OSZK kiadásában *Régi magyarországi szerzők (RMSZ)* címmel, *A kezdetektől 1700-ig* kötetcímmel, egyelőre 520 példányban. Az 1036 oldalas kiadvány kemény kötésű

formátuma biztosíték arra, hogy nem hullik szét lapjaira a használat során. Márpedig megkerülhetetlen kézikönyvként való használata mindazok számára, akik bármilyen formában kapcsolatba kerülnek e korszakkal. Hiszen ez a kötet a lehető legteljesebben tartalmazza minden olyan régi magyarországi vagyis hungarus szerző fellelhető életrajzi adatait, aki a kezdetektől 1700-ig élt, illetve aki a XVIII. században halt meg, de valamely 1701 előtti nyomtatvány legalább egy önálló része szellemi létrehozásában közreműködött, tekintet nélkül annak terjedelmére. (Hungarus szerzőnek tekintendő az a személy, aki vagy Magyarországon született, vagy aki külföldön született ugyan, de műve megalkotása idején legalább két évig itt megtelepedve tevékenykedett.)

A *Bevezetés* című fejezet röviden összefoglalja a kötet létrejöttének körülményeit, és részletekbe menően eligazít a névjegyzék rendszerében, a tételek szerkesztésében. Pontosan meghatározza azt is, hogy mit kell érteni ebben a korszakban Magyarország területén, és tájékoztat a közölt személyekre vonatkozó tudnivalókról. A korábbi névjegyzékekkel ellentétben ugyanis kimaradtak a kéziratos művek szerzői, kivéve, ha szövegkiadásuk 1801 előtt nyomtatásban is megjelent (pl. Anonymus királyi jegyző, krónikaíró). A kutatások folytatásának érdekében bekerültek viszont olyan személyek, akik hosszú ideig tevékenykedtek ugyan Magyarországon, de jelenleg nem ismeretes hazai publikációjuk. Ilyen például id. Szinyei József *Magyar írók élete és munkái* című lexikonjában is szereplő, a karintiai Pleiburgban született Johann Macher jezsuita, aki összesen hét évig működött Magyarországon, de itteni publikációja nem ismert. Ezt a tényt a szócikk végén **Mo. publ. 0!** megjegyzés jelöli. A keresői, tájékoztatói, használói szempontokat messzemenően szolgálja az a megoldás, hogy megtalálhatóak azok a személyek is, akiket valamilyen hazai lexikon, bibliográfia magyarországi szerzőnek tekint ugyan, de életrajzi, működési adatai alapján nem tartozna az RMSZ gyűjtőkörébe. Ilyen személy például az augsburgi születésű Elias Widemann rézmetsző (ajánlásokat is írt), aki az 1640-es évek elején Bécsben telepedett le, és néhány alkalommal Pozsonyban tartózkodott. Szócikkében a vezetéknev nem nagybetűs kiemeléssel szerepel, és a működési adatokat **nem hung.!** megjegyzés zárja.

Mindezekkel együtt a névjegyzék összesen 6484 személy szócikkét tartalmazza egységesített nevének betűrendjében, megtalálásukat a rájuk vonatkozó 8076 utaló segíti. (A fantasztikus kutatómunka eredményességét jól jellemzi, hogy a korábbi RMSZ-jegyzék neveihez képest ez 71 százalékos növekedés!) A kötetben való eligazodást élőfej is segíti. A betűrendben az egységesített nevek szócikkei és a névutalók tételei tipográfiai jól megkülönböztethetőek. A keresést az is megkönnyíti, hogy figyelmeztető utalókkal találkozhatunk a betűrend megfelelő helyén.

Egy szócikk négy részegységből áll: az egységesített név a kiegészítő adatokkal; születési és halálozási adatok; életrajzi és/vagy tanulmányi, működési adatok; forrásadatok. A tipográfiai, jelölési megoldások jól szemléltethetőek a korábban már említett Miskolci Csulyak István szócikkén:

MISKOLCI CSULYAK (Chuliak, Chulyak Dobrai, Csulak, Csulyak, Csulyak Dobrai, Dobrai Csulyak, Míscolinus, Míscolcinus P., Miskolci Pastoris, Miskolci Pásztor) István

*Tolesva (Zemplén), 1575 – †1645

tanuló: Görlitz 1601; egy. hallg.: Heidelberg 1603–1607; ref. lelkész: Szerencs, Miskolc, Liszka; ref. esperes: zempléni ref. egyhm. 1629–1645 Sz. II.445. (Csulak), IX.17. (Miskolczi és Miskolczi P.); MÉL II.221.; Zov. 408, 703.; G. IV.1169–1171.; RMKT XVII/2.281-300.; MITB I.440.; OSzK Évkv. 1980. 303–304.; UMIL II.1388.; RMK III.989 stb.; RMNy 951 ... 2131

Kiegészítésül csak annyit érdemes a példához fűzni, hogy a családnév (vezetéknev) lehetőleg megegyezik az *Új magyar irodalmi lexikon*ban, illetve egyéb modern irodalomtörténeti forrásokban található alakokkal. Ezt zárójelben követi a vezetéknev változatainak, álneveknek és monogramoknak a felsorolása, a keresztnév pedig lehetőleg azon a nyelven szerepel, amelyen a szerző írt. Az egyértelműen magyar vezetéknevű, illetve magyarul is publikáló szerzők magyar keresztnévet kaptak. (A kutatók, felhasználók tájékoztatása érdekében a kötetben található keresztnévek betűrendes felsorolását és azok különböző nyelvű megfeleléseit egy 656 tételes *Keresztnévmutató* tartalmazza.) A magyarországi születési hely az egykorú, régi magyar alakban olvasható, ezt a megye megnevezése követi, a külföldi helyneveknél az ország vagy tartomány a kiegészítő adat. A források felsorolásakor a szócikk zárójelben tartalmazza az ott tévesen közölt adatokat. A forrás adatsor végén a félkövér betűtípussal közölt megjegyzések a további kutatásokhoz nyújtanak eligazítást.

A tételekben alkalmazott rövidítések értelmezését *Az általános rövidítések magyarázata* című jegyzék segíti. Külön, *A rövidítve idézett források jegyzéke* című részben szerepel a gyűjtő- és kutatómunka során feldolgozott, összesen 210 forrás betűjelének a feloldása. A szócikkekben előforduló földrajzi neveket (országok, tartományok, egyházmegyék és vármegyék, hazai és külföldi települések) egy *Helynévmutató* című, több mint 4600 nevet, névváltozatot magába foglaló összeállítás tartalmazza. Nem az egyes tételekre hivatkozik (mivel azok nincsenek sorszámozva), hanem gazdag utaló- és jelölésrendszere segítségével, egyebek között a régi magyar névváltozatoknak az 1913. évi helységnévtári, illetve a XXI. századi névalakjával való azonosítását is lehetővé teszi.

A különleges adattartalommal rendelkező kötet – azon kívül, hogy közvetlen segédlete a Régi Magyarországi Nyomtatványok Szerkesztősége munkatársainak – számos kutatási terület, tudományág művelőinek nélkülözhetetlen kézikönyve. Ebben a formában is, de a későbbiek során adatbázisba szervezve még inkább, a könyvtári katalógusok mellett számos projekt (PIM Magyar Életrajzi Index, MOKKA-R, MKDNY, NDA-névtár stb.) korszakba tartozó személynév állományának univerzális kezelésére, az entitások azonosításának megkönnyítésére alkalmas. A kötet szerkesztői – a jövőre is gondolva – ezért kérnek mindenkit, aki valamilyen további adattal rendelkezik, hogy kiegészítő, javító észrevételeikkel támogassák a jegyzék folyamatos korrekcióját, bővítését.

(Régi magyarországi szerzők I. A kezektől 1700-ig. Szerk. Wix Györgyné, P. Vársárhelyi Judit, Kis Eleménné, Kovács Zsuzsanna. Bp., 2008. OSZK. 1036 p.)

Kégli Ferenc

ELŐKÉSZÜLETBEN!

Bényei Miklós: Legyen minden helységben olvasóintézet

Könyv- és könyvtártörténeti tanulmányok,
cikkek

Több mint negyven esztendő terméséből válogatott a szerző. A kötet sokszínű tartalma széles körű, sokrétű érdeklődést tükröz. Elsősorban a XIX–XX. századi egyetemes és magyar könyv- és könyvtárkultúra kérdései foglalkoztatják. Első tanulmányában a két évszázad folyamatainak átfogó jellemzésére és értékelésére vállalkozik, a második a közkönyvtárak fejlődését vázolja. Kereken húsz tanulmány, esszé és publicisztikai írás született a magyarországi könyvkiadás, időszaki sajtó, olvasáskultúra, valamint a könyvtárak és a bibliográfiai tevékenység történetéről. Köztük Táncsics Mihály olvasmányairól, az első magyar sajtótörvény létrejöttéről, Eötvös József könyvtár-politikai programjáról, Bodor Antalról, a magyar honismereti mozgalom egyik úttörőjéről és a bibliográfiai-elmélet két kiemelkedő művelőjéről, Csúry Istvánról és Kertész Gyuláról. Jelentékeny kísérlet a kurrens magyar nemzeti bibliográfia első ötven évéről készített összefoglalás. Személyes hangvétele miatt is érdekes a szerzőnek a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Szekciója élén végzett munkájára történő visszaemlékezése. Saját tapasztalatait szintén beemelte a debreceni informatikus könyvtáros egyetemi szak létrehozásáról írott előadásába. Ma már történelmi érték a közművelődési könyvtárak hetvenes évekbeli kiadói tevékenységének adatokban gazdag elemzése.

A kötet második része a témába vágó könyvismertetéseket tartalmazza. Előbb az írás-, a könyv-, sajtó- és a könyvtártörténeti munkákról írott recenziók sorakoznak. Majd a történelmi-jellegű bibliográfiai összeállításokról megjelent kritikák olvashatók.

A válogatásnak hármassal hozadéka lehet. Egyrészt hozzájárulhat az egyetemes és magyar könyv-, sajtó-, könyvtár- és bibliográfia-történet részkérdéseinek alaposabb megismeréséhez, ösztönözhet ezek további vizsgálatára. Másrészt módszertani megoldásaival, a recenziókba foglalt észrevételeivel segítheti a témakör kutatása és a bibliográfiai készítése során felvetődő metodikai kérdések eredményes megoldását. Harmadrészt hű képet rajzol egy hosszú és termékeny kutatói pályáról.

A nagy érdeklődéssel várt kötet
a Könyvtári Intézet *Továbbképzés felsőfokon* című sorozatában
fog megjelenni.

3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K